

AZ INFORMATIKAI KIFEJEZÉSEK MAGYARÍTÁSAI MINT NEOLOGIZMUSOK

Kivonat

A szómagyarítás a középkortól napjainkig jelen lévő nyelvhasználói szándék. A 2009-től óta működő Szómagyarító honlapon bárki beírhatja az adott idegen szóra javasolt magyarítását, és ezek sorában kiemelkedő számban szerepelnek az informatikai kifejezések. A tanulmány a magyarítás történetének felvázolása után ezek közül vizsgál harmincat, feltérképezi a jellemzőit, és bemutatja a neologizmusokkal való kapcsolatát. Arra a kérdésre igyekszik választ adni, hogy az elsősorban angol eredetű kifejezések fonetikus átírása mitől függ, milyen mértékben tekinthető tendenciának, illetve mennyire terjednek el a köznyelvben a tudatos szóalkotással létrejött kifejezések.

Kulcsszavak: magyarítás, informatikai kifejezések, játékos purizmus, neologizmus, fonetikus átírás, szóalkotási módok, szomagyarito.hu

1. Az idegen eredetű szavak magyarítása végigkísérte nyelvünk történetét, és napjainkban is érvényesülő tendencia. Magyarításra a legnagyobb szükség a szaknyelvekben van. Ebben a szociolektusban a kifejezések először neologizmusok, majd ezután válhatnak szótáréretté. Elterjedésük, meghonosodásuk, meggyökeresedésük mindig is kérdéses volt, és az is marad. A sok tényező közül meghatározó a fontosság, a közizlés, majd az, hogy ez alapján a sajtóorgánumok elterjesztik-e, vagy sem. Ezek a kifejezések először a nyelv szókincsének a peremszókészletben helyezkednek el, majd gyakoriságuknál fogva bekerülhetnek az alapszókincsbe (Minya 2005: 47). Mindez teljességgel érvényes az informatikai kifejezésekre is (Balázs 2002, 2009, 2023: 138, 148; Szűts 2018: 277–80; Bódi 2004, 2011).

A tanulmány az alábbi kérdésekre keresi a választ. Milyen magyarítások születtek az idegen, elsősorban angol eredetű informatikai kifejezésekre? A fonetikus átírás mint félmagyarítás mennyire jellemző? Milyen számban született egy-egy idegen szóra magyarítás a szomagyarito.hu honlapon? A neologizmusok új rendszerzésében hol foglalnak helyet ezek a kifejezések? Milyen szóalkotási móddal keletkeztek? Mennyire terjedtek el? Mi befolyásolja ezt a folyamatot?

2. Napjainkban az angol szavak beáramlása nem csak a magyar nyelvre jellemző, és az sem, hogy elsősorban az informatikai tartalmú kifejezések

jelentkeznek nagy számban, hiszen ez a leggyorsabban változó és fejlődő iparág. „Az angol a világ eszperantója.” Ez a mondat két tételt foglal magában. Egyrészt azt, hogy az angol világnyelv, lingua franca, másrészt pedig azt, hogy az eszperantónak ezt a szerepet nem sikerült betöltenie. Az angol a politika, az üzleti élet, a kereskedelem, az informatika, a média, a bank-szektor, a technológia, a popkultúra, a turizmus és a sport legfőbb kommunikációs eszköze (Medgyes 2022: 619).

Külön kiemelhető az angol mint rétegyelv a fiatal, multinacionális cégeknél dolgozó, angolul tudó korosztály számára. Náluk presztízst jelent az angol szavak használata (pl. *meeting*), illetve az angol szavakkal történő kommunikáció. Például: „Szükséges egy *call*, hogy a *brief* alapján eldöntsük a *deadline*-t, de egyelőre sok az *issue*.” Magyarul körülbelül erről van szó: „Szükséges egyeztetni az ügyféllel, hogy a projekt leírása alapján eldöntsük, mi lesz a munka elkészítésének a határideje.”

Ezenkívül a tudományban is gyakran szinte teljességgel áttérnek az angol nyelv használatára, és ha ezeknek az anyanyelvi terminológiája nem alakul ki, a kommunikáció hatékonysága csökkenhet. A felsőoktatásban egyre inkább terjed az a nézet, hogy a tudományos életben kizárólag angol nyelven lehet előre jutni, az angolnyelvűség prioritásával szembesülhetünk még abban az esetben is, ha nyilvánvalóan magyar nyelven közölhető a kutatás (pl. magyar neologizmusok, magyar helységnevek stb.)

3. A Szómagyarító című közösségi portál (www.szomagyarito.hu) 2009-től működik, ezen a fórumon bárki beírhatja az adott idegen szóra javasolt magyarítását, kiegészítheti magyarázattal és példamondattal, véleményezheti a mások által beküldött szavakat. Ez tulajdonképpen egy folyamatosan bővülő digitális szótár. Jelenleg 15 175 szó 20 732 magyarítása olvasható az oldalon (2024. 07. 14-ei adat). A honlap korántsem oldja meg az idegen szavak okozta esetleges kommunikációs zavart, azonban enyhíthet rajta. A javasolt magyarítás elterjedésére semmiféle garancia nincs, azonkívül ez játéknak is tekinthető. Megmosolyoghatunk egy-egy érdekes, netán setesuta kifejezést, de kigúnyolni semmiképpen nem szükséges a szó kitalálóját. (Időnként ironia tárgya is lehet a magyarítás, a legenda szerint a *grapefruitra* alkotott *citrancs* szóra valaki azt mondta, hogy nem *citrantok*.) A Szómagyarító honlap legfontosabb tanulsága, hogy sokakban elevenen él a magyar nyelv folyamatos figyelésének, megújításának a vágya. Haszna, hogy felszabadítja a szóalkotó kedvet az alól a félelem alól, amelyet mindenki érezhet, ha új magyar szót van kedve alkotni. Esetenként pedig bizonyos szövegtípusban, stílusrétegben akár megfelelő is lehet az ott javasolt új és egyedi szó. A tanulmányban az

ezen a honlapon olvasható 102 angol, informatikai tárgyú eredetű kifejezés magyarításait vizsgáltuk meg, ezen belül az alábbiakban 30 szó 661 magyarítását vettük górcső alá. Ezek a következők: *AI* (11), *avatar* (18), *bluetooth* (9), *chat* (7), *clickbait* (28), *e-mail* (137), *file* (18), *GPS* (10), *hacker* (25), *hardware* (10), *hotspot* (13), *influencer* (9), *like-ol* (14), *laptop* (9), *link* (18), *notebook* (4), *pendrive* (174), *QR-kód* (15), *router* (3), *smiley* (23), *spam* (6), *streaming* (7), *scanner* (5), *software* (22), *tablet* (15), *touchpad* (12), *virtuális* (14), *webdesigner* (7), *webshop* (9), *wifi* (7). (A zárójelben a magyarítások számát adtuk meg.) A részletes vizsgálat előtt azonban érdemes felvázolni a magyarítás rövid történetét.

4. Az első magyarításokra már a középkorban lehet példát találni:

„[...] a mai értelemben vett nyelvművelésről még lehetetlen beszélni, kétségtelenül neológusoknak, mégpedig sokszor ügyes és merész újítóknak kell tekintenünk azokat a szerzeteseket, akik a latinból való fordítás során igen gyakran kényszerültek az új, ismeretlen fogalmaknak magyar nevet adni, ha csak nem akarták az idegen szót átvenni” (Fábián–Lőrincze 1999: 13).

Ilyen például a *címerlet* 'titulus', *éneklet* 'zsoltár', *szorgalmatos* 'serény', *szellet* 'lélek' (Tolnai 1929: 28).

A nyelvújítás korában nyilvánvalóan jellemző volt a magyarítás, akkorra tehető az első szómagyarító pályázat kiírása is. A Hírnök 1843. december 24-i számában Nyitra-Szerdahelyi Lőrinc egy arany jutalmat tűzött ki annak, aki a *primásra* 'az ország első főpapja' jelentésben jó magyar megfelelőt ajánl. Ő maga mindjárt alkotott néhányat: *elsnök*, *elsöd*, *elsödnök*, *elsöddor*, *födornok*. Ezenkívül még a következő szavakat javasolták: *áldornok*, *paperceg*, *honvédszentőr*, *üdvelőr*, *hitnagy*, *honérsek* (Fábián–Lőrincze 1999: 32). Nagyot ugorva az időben, az 1930-as évek nyelvművelő mozgalmának legnagyobb eredménye a legtöbb sportág magyar szókincsének a megteremtése volt, és ez is tulajdonképpen magyarítást jelentett. A következő mondat jól illusztrálja az akkori szókincset:

„A jobb back rüszttel passzolt a centerhalfhoz, az stoppolta a labdát, egyet driblizett, passzát a jobbszélső becenterezte, a centert hiába faultolta az ellenfél backje, kapura lőtt. A labdát a kapus robinsonáddal cornerre mentette, de a taccsbíró intésére a bíró taccsdobást ítélt” (Feleki 1978: 3).

A magyarító mozgalom kezdeményezője Vadas Gyula, a Nemzeti Sport főszerkesztője volt. Az első magyarításra buzdító felhívás 1931 áprilisában

jelent meg a sportújságban, ez még sikertelen volt, viszont a szeptemberi felhívás, amelyet pályázati formában hirdettek meg, szép sikerrel zárult. Többek között a következő szavak születtek meg: *corner/korner = szöglet*, *back = hátvéd*, *dribliz = cselez*, *hands = kezezés*.

A magyarítás fogalma szorosan összefügg a purizmus fogalmával. A purizmus a nyelvi változásokban, különösen az idegen nyelvekben negatívumot lát. Képviselői, a puristák szerint az idegen nyelvi hatásoktól, elemektől meg kell védeni a nyelvet. A purista attitűd az átlag nyelvhasználó részéről abból fakad, hogy az idegen nyelvi elemekkel szemben teljes intoleranciát tanúsít (Minya 2011: 107). A purizmus első képviselőjének Szécsi Ferenc tekinthető, aki erőteljesen magyarított. 1941-ben jelentette meg saját költségén az *Új magyar szavak szótára* című kis szógyűjteményét, amelyben a következő, már meggyökeresedett idegen szavakra, már-már jövevénytiszavakra szerepelnek magyarítások, többek között: *hallucináció = képlátás, véllátás, képhallás, képézés*; *harmonika = huzolc*. Hasonló felfogásban jelentette meg Molnos Angéla *Magyarító könyvecskéjét* (1998). Ebben a következő szavak magyarításai szerepelnek. Például: *bakfis = futri*, *bár = ivószoba*, *fotómodell = képalany*, *kabaré = dalcsarnok*, *notesz = jegyzőkönyvecske*. (A Szómagyarító honlapon található javaslatok a játékos purizmus jegyében születtek, hiszen többen csupán szóalkotó kreativitásuk megmutatására alkotnak új kifejezéseket. Ezt igazolják a Mellékletben olvasható példák.)

Természetesen a közelmúltban is írtak ki szómagyarító pályázatot. A *snowboard* kifejezésre a következő változatokat javasolták: *csúszdeszka*, *csuszika*, *egynyomú*, *egytalpi*, *guggolósdi*, *hegykeléc*, *hódeszka*, *hósáru*, *hótiprász*, *talpancs*, *úti lapu*. A *Pay Pass* kártya és a fizetési mód megnevezésére pedig a következők születtek: *add-vidd kártya*, *csippantó*, *csúszka*, *csúsztató*, *elhúzó*, *énkártya* (ti. érintés nélküli), *huss*, *kincsem*, *közelkártya*, *lehúzó*, *odatartókártya*, *okoskártya*, *passzkártya*, *pitypetákpittyentő*, *röppentő*, *Rubik*, *surrantó*, *szellőkártya*, *tapinttárca*, *tedd-vedd kártya*, *tüsténtkártya*, *villámkártya*, *villancs*, *vizsla*. Végül az *érintőkártya* terjedt el.

5. Az idegen szavak fonetikus átírása egy folyamat, és csupán a kiejtés és a leírás problémáját oldja. A vizsgált szavakat illetően elmondható, hogy a két szélső példapár a *bluetooth* (9 670 000), *blútusz* (213) és a *hardware* (1 580 000), *hardver* (4 880 000). (A zárójelben az internetes találatok száma szerepel itt és a Mellékletben.) Míg az első szópár esetében alig történt meg a fonetikus átírás, addig a második esetben a magyar ejtésnek megfelelő szóalak a több, a jellemzőbb. A fonetikus átírást elsősorban az a tény befolyásolja, hogy ritkán vagy gyakran használatos a kifejezés; elterjedt vagy alkalmi

a neologizmus. Másodsorban befolyásoló tényező ezzel szoros kapcsolatban az, hogy mennyire régen került nyelvünkbe az adott idegen szó. Harmadsorban az a meghatározó, hogy az egész szótestet érinti az átírás vagy csak egy-egy betűt. Nyilvánvaló, ha gyakran használatos a szó, régen bekerült nyelvünkbe, és csak egy (esetleg két) betűt érint az átírás, akkor gyorsabban térünk át a kiejtésnek megfelelő írásmódra. Ezt jól igazolja a már említett *hardver*; valamint a *software* (5 780 000,) *szoftver* (7 020 000). (Ez a két szó a legrégebbi informatikai kifejezések sorába tartozik, így volt idejük meghonosodni.)

A fentebb felsorolt kritériumok sorrendje is fontos, mert hiába csak egyetlen betűt érint az átírás a *hotspot* (395 000) szó esetében, nagyon kevés a fonetikusán átírt alak, a *hotspot* (32) Hasonlóképpen: *router* (2 400 000), *rúter* (6660). Egyetlen betűt jelent az átírás az *influencer* esetében, jóval gyakoribb kifejezés, mint az előzőek, így az átírt alak már bekerülhet a következő helyesírási szótárba: *influencer* (563 000), *influenzser* (450 000). A magyaros írásmódot nem feltétlen befolyásolja az a tény, hogy a Magyar helyesírási szótár (2017) már tartalmazza a fonetikusán átírt alakot. Például az *e-mail* szónak jóval nagyobb az előfordulása (62 100 000), mint az *ímélé* (118 000), hiába szótározott az utóbbi. Még egy szempont figyelembe vehető: melyik korosztály kifejezése az adott szó. A *smiley* (614 000), *szmájli* (38 900) elsősorban a fiatalabb nemzedék által használatos kifejezés, ők egyértelműen előnyben részesítik az angol alakot, ezért kevés a fonetikusán átírt alak. Kifejezetten a helyesírási könnyebbség a motiváló erő a *lájkol* (80 700), *like-ol* (4460) esetében, hiszen a néma hangot jelölő betű miatt minden toldalékot kötőjellel kell kapcsolni a szótóához. Hasonló okok miatt történhetett meg az átírás a *file* (4 830 000) szó esetében: *fájl* (5 320 000).

A helyesírási szótárakban szereplő, fonetikusán átírt szavak csak egy pillanatnyi helyzetet tükröznek, hiszen az idegen szavak alakjai gyorsan át-mehetnek a fonetikus átírás folyamatán. Így ezen kifejezések esetében nem tekinthető minden esetben mérvadónak a szótár.

6. A neologizmusok és a magyarítások szorosan összekapcsolódnak, hiszen egy-egy idegen szóra alkotott, megfelelőnek tűnő új kifejezés csakis egyszeri, alkalmi lehet kezdetben. Erre bizonyíték például az, hogy hiába kitűnő magyarítás az *aerobikra* a *tánc torna*, a *szoláriumra* a *fényfürdő*, a *franchiesera* a *rendszerbérlet*, nem maradt fenn és nem terjedt el. Nagy-nagy többsége megmarad okkaszionalizmusnak. A neologizmusok különböző szempontok szerinti rendszerezésében (Minya 2022: 478–82) a következő releváns kategóriákba sorolhatók be a magyarítások: (1) a szóalkotás módja szerint, (2) neologizmusok a létrejöttének célja szerint (szükségyszerű és stilisztikai neo-

logizmusok), (3) a gyakoriságuk szerint (alkalmi és elterjedt neologizmusok), (4) a szándékoltásuk szerint (spontán és tudatos neologizmusok). A fent említett szempontok alapján megvizsgálhatjuk egy-egy angol szó magyarításait, így például egy főnévét, a *pendrive*-ét.

1. táblázat: A *pendrive* szó magyarításai

	Szóösszetétel	Szóképzés	Szórövidítés és -képzés	Szóferdítés	Szóösszerántás	Ikerítés
Szükségszerű	<i>memória-kulcs</i>	–	–	–	–	–
Stilisztikai	<i>hangya-bögyörő, agyitalicska</i>	<i>hurcika, dugomány</i>	<i>pendi, pendri</i>	<i>betoll</i>	<i>motár (mobil adattár)</i>	<i>dugiluki</i>
Elterjedt	<i>USB-kulcs, adathordozó</i>	–	–	–	–	–
Alkalmi	<i>adattoll, bitbatár</i>	<i>dugacs, tárka</i>	–	<i>betoll</i>	<i>motár (mobil adattár)</i>	<i>izé-bizé</i>
Spontán	–	–	–	–	–	–
Tudatos	<i>bitbatár</i>	<i>tollacs</i>	<i>memóka</i>	<i>betoll</i>	<i>motár (mobil adattár)</i>	<i>dugiluki</i>

Szükségszerűnek és elterjedtnek abban az esetben tekintettük a magyarításokat mint neologizmusokat, amennyiben 1000 felett van a találatuk az interneten. Ilyen az *USB-kulcs* (22 000) és a *memóriakulcs* (5500). (Az *adathordozó* összefoglaló elnevezés, más eszközre is használatos, így nem tekinthető valós adatnak az 568 000 előfordulás.) A stilisztikai neologizmusok egyértelműen a játékos magyarítás jegyében születtek, a táblázatban felsoroltakon kívül ide tartozik: a *zsebfuvaros*, az *adattaxi*, a *bitbatár* és az *e-flaska* többek között. Nyilvánvaló, hogy minden magyarítás tudatos, hiszen kifejezett céllal születtek. A legnagyobb számban szóösszetétellel jött létre magyarítás, 116 (l. a Mellékletben), majd szóképzéssel és egyéb szóalkotási módokkal. Szinte minden idegen szó esetében megtörténik, hogy a magyarítás során már meglévő szó jelentésbővülésével történik, ebben az esetben pl.: *cumi*, *csoki*, *szúnyog* stb.

2. táblázat: A *lájkol* szó magyarításai

	Szóösszetétel és szóképzés	Szóképzés	Elvonás
Szükségszerű	–	<i>tetszikel</i>	–
Stilisztikai	<i>szeretetteljesíthetőségesít</i>	<i>kedvencesít</i>	<i>kalaplenget</i>
Elterjedt	–	<i>tetszikel</i>	–
Alkalmi	<i>kedvjelez</i>	<i>kedvencez</i>	–
Spontán	–	–	–
Tudatos	<i>szeretetteljesíthetőségesít</i>	<i>tetszikel</i> <i>tetszikez</i>	<i>kalaplenget</i>

Elterjedt és szükségszerű neologizmusnak csupán a *tetszikel* (10 400) ige tekinthető. A -z képzős szóalak, a *tetszikez* (967) jóval kevésbé használatos. A többi magyarítás stilisztikai és alkalmi. Csak a szójáték kedvéért alkotta meg az egyik nyelvhasználó a *szeretetteljesíthetőségesít* kifejezést, nyilvánvalóan stilisztikai neologizmusként.

3. táblázat: Az *e-mail* szó magyarításai

	Szóösszetétel	Szóképzés	Szórövidítés és képzés	Szóössze-rántás	Szándékos szóferdítés
Szükségszerű	<i>villanyposta,</i> <i>villámposta</i>	–	–	–	–
Stilisztikai	<i>köbükilevél,</i> <i>hálóröppeny</i>	<i>pötyörge,</i> <i>postalan</i>	<i>sebi,</i> <i>elevér</i>	<i>netvél,</i> <i>motár</i>	<i>nyombany,</i> <i>delejél</i>
Elterjedt	<i>villámlevél,</i> <i>drótposta</i>	–	–	–	–
Alkalmi	<i>ígalamb,</i> <i>madzagposta</i>	<i>röpi,</i> <i>röpecs</i>	<i>méli</i>	<i>delejél,</i> <i>mentok</i>	<i>rögtöny,</i> <i>emil</i>
Spontán	–	–	–	–	–
Tudatos	<i>légirat,</i> <i>hálóröppeny</i>	<i>vively,</i> <i>enteres</i>	<i>villó</i>	<i>vimél,</i> <i>evél</i>	<i>emij,</i> <i>ezenet</i>

A leggyakrabban használt magyarítás az *elektronikus levél* (680 000) szó szerkezet. A szükségszerű és elterjedt neologizmusok gyakorisági sorrendben a következők: *drótposta* (25 000), *villámposta* (14 300), *villanyposta* (3760), *villámlevél* (2060). A többi alkalmi és stilisztikai neologizmus. Nyilvánvaló, hogy azok, a Mellékletben olvasható magyarítások nem terjednek el, amelyek nem transzparenssek, azaz nem vehető észre sem az, hogy milyen szóalkotási móddal keletkeztek, sem az, hogy milyen szóelemekből kívánták

megalkotni. Ilyen például a *pöstyé*, az *ilevőc*, az *iroma*, az *emity*, az *írnyé* és a *röpögy*.

7. A tanulmány helyzetképet kívánt bemutatni az informatikai kifejezések magyarításáról. Megállapítható, hogy a szomagyarito.hu az egyetlen „hivatalos” fórum, ahol az idegen szavakat magyarítani lehet, korábban különböző szervezetek, egyesületek foglalkoztak ezzel széttagolódva, egymástól függetlenül. Itt egységes keretet kapott a szókincsbővítő kreativitás, amely nem csupán a nyelvhasználók leleményességét dicséri, hanem azt is, hogy a magyar nyelv szóalkotási módjai igen nagy számban állnak rendelkezésre.

Bár a magyarítások többsége nem terjedt el és nem is fog, azonban a játékos purizmus, valamint a szóalkotó kreativitás kibontakoztatásának nagyszerű színtere. A magyarítások mint tudatos neologizmusok abban az esetben válhatnak a köznyelv részévé, ha azok minél hamarabb megszületnek. Az elterjedésük pedig sok mindentől függ: a közízléstől a sajtótól és a szerencsétől.

A vizsgálat tovább folytatható a Mellékletben szereplő összes szó táblázatos és ennek alapján a magyarítási kísérletek jellemzőinek még alaposabb bemutatásával.

Melléklet

AI, MI: *agymű, emmi, gépagy, mesi, mesterséges intelligencia, mestia, műértelmesség, műész, műgondol, netész, robész*

avatar (8 100 000), **avatár** (107 000): *acrmás, alak, álarc, arc, arcmány, arctermék, hálca, hálóc, hálomás, hálózsák, képmás, megjelenítő, megtestesülés, netarc, netprofi, profilkép, világhálarc, webarc*

bluetooth (9 670 000), **blútusz** (213): *adattovábbító, brutusz, dróttalanság, dzsedikapcsi, kékfog, kékháló, légkapocs, lidérc, telefog*

chat (9 950 000), **cset** (132 000): *beszélj, csetelés, csevegés, csevegő, géppofázás, hálócsevej, virtuális beszélgetés*

clickbait (44 000), **klikbét** (29): *beszédítő, bóklászfogó, bökcáli, böngészőhalász, böngészvadász, címhír, csalínk, egérfogó hivatkozás, hiénalínk, honlapdekoltázs, horogablak, kacsáli, kakukktójáskatt, kattakna, kattcsáli, kattcsapda, kattfogó, katticsáli, kattintáscsalogató, kattintásvadász, kattvadászat, klikkcsáli, klikkcsapda, légyapírkatt, mágnestartalom, netlasszó, szirénhivatkozás, szirénlap*

e-mail (62 100 000), **ímél** (118 000): *bitlevél, dejevél, deléj, delejc, deleje, delejél, delejes levél, delejlevél, delejvél, d-levél, drótgálamb, drótlevél, drótposta, égi posta, égposta, elek, elektrolevél, elektromos levél, elektronikus levél, elevé, elevél, e-levél, é-levél, elevér, ellevél, eme, emél, emele, emeled, emény,*

- emigy, emíj, emik, emil, emilió, emity, emma, emmel, emmevél, enteres, epista, éterküldemény, éterlevél, evél, ewél, ezenet, fénylevél, fényposta, géplevél, gyorslevél, gyorsony, hálólevél, hálóröppeny, ígalamb, í-levél, ilevőc, illevél, ime, imele, imi, imike, immel, immus, ira, irma, írmál, írmél, írmély, írnyé, iroma, iromél, ironya, ivél, izibeny, kattony, képlevél, köbükilevél, légirat, léglevél, legot, lemél, lémi, lemme, levele, levill, madzagposta, méjes, mél, méle, méli, mélli, mil, mile, netvél, nyombany, okoslevél, pillány, posttalan, pöstyé, pötyörge, részfejlesztés, ripszropsz, rögtöny, rögvestlevél, röpecs, röpi, röpitme, röplevél, röpögy, sebes, sebi, sebtébeny, sürgöny, szigony, tüstél, tüsteny, úrlevél, üzennet, vépé, vilevél, villámlevél, villámposta, villámröp, villanlevél, villány, villanycsomag, villanyküldemény, villanylevél, villanyposta, ville, villevél, villó, villü, vimél, vivegy, vively, viveny*
- file** (8 130 000), **fájl** (5 970 000): *adatállomány, adatok, akta, állomány, állománynév, bitlap, darab, dolgozat, fájl, fal, filcse, filé, füzet, iktatvány, irány, irat, munka, tok*
- GPS**: *arra menny, e-térkép, földi helymeghatározó rendszer, har (helyazonosító rendszer), helymeghatározó, iránygép, mnb (műholdas navigációs berendezés), navigátor, tájékoztatógép, villanytérkép*
- hacker** (1 210 000), **hekker** (65 200): *adatrabló, besurranó, bittörő, bootonálló, e-betörő, e-mackós, feltörő, hálóbáló, hálókáló, illegális információgyűjtő, infótör, kiberbűnöző, kiberharamia, kiberlator, kiberrabló, kiberzsivány, kódtörő, nettör; piszka, r@blonc, rendszerfeltörő, szájbegyerek, törönc, villanybetyár, webmetsző*
- hardware** (1 580 000), **hardver** (4 880 000): *csontmű, gépeny, gépmű, géptest, hordó, kemély, száfíték, számítógép-felépítmény, vas, vázmű*
- hotspot** (395 000), **hotszpot** (32): *csathely, csatlakozási pont, elérési pont, gyorskapcsolat, gyorspont, hálókápcstér, hálókápu, hálópont, internetállomás, jelhely, kapcsolatpont, kapocshely, netpont*
- influencer** (563 000), **influenszer** (450 000): *befolyász, hangadó, hatásgyakorló, hatásvadász, mintaadó, példaképesz, példász, véleményvezér, videószónok*
- like-ol** (4460), **lájkol** (80 700): *bír, díjaz, kalaplenget, kedvel, kedvencel, kedvencesít, kedvencez, kedvjelez, szeretetteljesíthetőségesít, teccel, tetszez, tetszikel, tetszikez, tetszjelez*
- laptop** (10 100 000) **leptop** (22 900): *csukkantós, hordozható számítógép, lapgép, lapitapi, lapos, lapsi, ölgép, öltető, táskagép*
- link**: *átkapcs, átkapocs, célhely, címlánc, dobbantó, e-ösvény, hírpatent, hivatkozás, hivatkozmány, internetösvény, kapcsolat, kapcsolatpont, klikkencs, pattintás, ugracs, ugrató, ugrony, ugrópont*
- notebook** (5 690 000), **nótbuk** (360): *noteszgép, noti, okostáska, zsebszámítógép*

pendrive (1 750 000), **pendrájv** (6850): *adatbatyu, adatbot, adatcerka, adatesat, adaték, adatfityó, adatfityi, adathasáb, adathordár, adathordó, adathordozó, adatkulcs, adatkulcsjár, adatpoggyász, adapöcök, adatrudi, adatsérpa, adatsíp, adatszิปacs, adatszิปka, adatszívacs, adattár, adattárca, adattároló, adattározó, adattaxi, adattok, adattoll, adatzseb, adattyú, agybatyu, agyszopacs, agyitalicska, aktahordár, aktahordozó, babszemtár, bájtok, batyuka, bedugható agyrudacska, betoll, bitbatár, bitbogár, bitbot, bitdominó, bittarisznya, botmemória, bottár, böktár, bütyök, cerka, certár, ceruzamemória, ceruzatár, cumi, csoki, csutka, digitok, digitoll, dugacs, dugancs, dugany, dugiluki, dugitár, dugla, dugóka, dugomány, dugtár, e-ceruzá, e-flaska, elektroszatyor, emlékörző, e-notesz, eszemtokja, e-tár, e-téka, e-toll, fájlartó, fityi, gépdugó, gyorstár, hajtika, hangyabögyörő, hasábmemória, hordár, hordtár, hurcika, hüvelyktár, infotár, ízébizé, jeltár, kisagy, könnyű adattároló → kat, kulcsjár, kütyü, maroktár, memóka, memóriakulcs, memoriapálcika, memórúd, memo-toll, memtok, miniadattár, minikuki, minimeghajtó, motár (mobil adattár), nudli, palágy, pálcátár, péde, pendelypender, penderítő, pendi, pendike, pendri, pennahajtány, petár, petráj, pidu, pilicka, pinyó, pióca, pöcök, pöcsdrájv, pödördrájv, pöndi, pötyösz, pucúr, rögzí, röpítár, számzsák, szipacs, szmtok, szúnyog, táltosfog, talyutár, tárbusz, tárcerka, táriron, tárka, tárkulcs, társzeg, társzívó, tártű, tetű, tokoska, tollacs, tollhajtó, tollhordó, tollmeghajtó, tolltár, tolltartó, töltény, töltőtök, tudatkulcs, túratár, tücsökpöcs, túpolc, tútár, USB-ceruzá, USB-kulacs, USB-kulcs, USB-s tárka, vakuhajtás, villámjár, zsebadattároló, zsebemle, zsebfuvaros, zsebmeghajtó, zsebmemória, zsebpöcök, zsebtár, zsebtárhely, zsebvincseszter*

QR-kód: *2D árújegy, 2D azonosító, árurendszám, e-címke, elektronikus árcédula, képkód, kockakód, kukkerkód, mozaikkód, négyzetárújel, négyzetjel, négyzetkód, négyzetleltárkód, négyzetvonalkód, rácskód*

router (2 400 000), **rúter** (6660): *hálózati útválasztó, ruttyantó, terelő*

smiley (614 000), **szmájli** (38 900): *csíz, emotikon, érzelmjel, érzentyű, érzikon, érzjel, hangulatjel, hisztikon, kacifej, mosipofi, mosoly, mosolygi, mosolygó, mosolyjel, mosolyka, mosolykód, pofacs, pofika, somoly, vigyó, vigyora, vigyori, vigyorka*

spam (9 490 000), **szpem** (2850): *elektrofelesleg, gyem, gyomlevél, levélgyom, levélszemét, zaklatmány*

streaming (5 440 000), **sztríming** (361): *adatáram, árlás, élő közvetítés, hálóközvetítés, közlésfolyam, multimédia-átvitel, özőnítés*

scanner (967 000), **szkenner** (814 000): *átfotózó, lapbeolvasó, lapmásoló, lapoló, lapolvasó*

software (5 780 000), **szoftver** (7 020 000): *alkalmazáskészlet, eszközég, észmű, gépprogram, gépvelő, gépvezérlő, jelmű, jelszer, kódmű, kódreteg,*

lágysz, lágymű, műszaki szellemi termék, parancsfüzet, puhálmány, puhály, rendutamű (rendezett utasításokból készített mű), számmű, számszellem, utaműrend (utasítások művi rendje), utasítássor, vasravaló

tablet: *cipelke, digitábla, képgép, lapcsa, lapgép, lapka, táblagép, tábla-PC, táblaszámítógép, tablet, taggép, tapicskolós gép, tapképernyőgép, tapogató számítógép, villanydeszka*

touchpad (233 000), **tácsped** (208): *érintőfelület, érintőlap, érintőpárna, lapegér, lapusz, similap, simogatony, tapicska, tapilap, tapipad, tapizda, tapusz (tapogató mouse)*

virtuális: *álvalós, csalódi, élelmes, képzeletbeli, képzetes, látlagos, látszólagos, lenneszerű, megéli, minthavolnás, műkép, telilátszó, tünemény, vélelmetes*

webdesigner (55 800), **webdizájner** (16 900): *arcuattervező, hálóformázó, honlapművész, honlaptervező, látványtervező, nettervező, webpók*

webshop: *á(l)ruház, e-áruház, e-bolt, hálóbolt, légbolt, netbolt, távbolt, vh-bolt (világháló), vilbolt (viláruház)*

wifi: *légháló, léginternet, rezgeny, térinternet, venha, vezeték nélküli hálózat, vezet*

Szakirodalom

Balázs Géza 1996. Egy lehetséges magyar nyelvstratégia körvonalai. *Magyar Nyelvőr* 250–63.

Balázs Géza 1999. A magyar nyelvművelés állapota. Tudománypolitikai áttekintés, javaslatok. (Tanulmány az MTA Magyar Nyelvi Bizottság felkérésére.) *Magyar Nyelvőr* 9–27.

Balázs Géza 2002. Milyen a számítógépes szövegelés? *Számítástechnika* XVIII/44. 24–5.

Balázs Géza 2009. Az informatika hatása a nyelvre. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Quo vadis philologia temporum nostrorum? Korunk civilizációjának nyelvi képe.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 23–42.

Balázs Géza 2023. *Az internet népe. Internet – társadalom – kultúra – nyelv. A kulturális és a tervezett evolúció határán.* Nemzeti Közszerzői Egyetem, Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest.

Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve. Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban.* Gondolat Kiadó. Budapest.

Bódi Zoltán 2011. Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. *Magyar Nyelvőr* 286–94.

Fábián Pál – Lőrincze Lajos 1999. *Nyelvművelés.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Feleki László 1978. A rajttól a röplabdáig. *Magyar Nyelvőr* 1–8.

Medgyes Péter 2022. Az angol nyelv és a globalizáció. *Educatio* 31. 618–32.

- Minya Károly 2005. A magyaráítás motivációi és nehézségei. Emlékszám Lőrincze Lajos születésének 90. évfordulójára. *Magyar Nyelvőr* 47–53.
- Minya Károly 2011. Purizmus, magyaráítás és neologizmus. In: Pethő József (szerk.): *Mesterfüzet II.* Bessenyei György Könyvkiadó. Nyíregyháza. 107–19.
- Minya Károly 2022. A neologizmusok hálózatos rendszere. *Magyar Nyelvőr* 476–88.
- Molnos Angéla 1998. *Magyarító könyvecske. (A magyar nyelvvisztaújítás kis szójegyzéke.* Debrecen.
- Tolnai Vilmos 1929. *A nyelvújítás: a nyelvújítás elmélete és története.* Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.

Minya Károly

nyelvész, főiskolai tanár
Nyíregyházi Egyetem

Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

E-mail: minya.karoly@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2421-3580>

Baku Laura

magyar–ének-zene szakos hallgató
Nyíregyházi Egyetem

Abstract

MINYA, KÁROLY – BAKU, LAURA

EXPLANATIONS OF INFORMATION TECHNOLOGY TERMS AS NEOLOGISMS

The concept of 'word explanation' has been present in language use from the Middle Ages to the present day. Since 2009, any individual has been permitted to submit their proposed explanation for a foreign word on the Word Explainer (Szómagyaráító) website, which has been operating since that time. It is notable that IT terms feature prominently in the submitted explanations. The paper begins by outlining the history of the explanations, before examining 30 of these in detail. It explores the characteristics of these explanations and shows their relationship with neologisms. The study aims to address three key questions: firstly, what factors influence the phonetic transcription of primarily English-derived terms; secondly, to what extent the practice can be considered a trend; and thirdly, to what extent terms created through conscious word formation are permeating the vernacular.

Keywords: dictionary, IT terms, playful purism, neologism, phonetic transcription, word formation, szomagyarito.hu